

УДК 316.4.051

Історико-філософський дискурс феномена соціальної реальності

Ю.С. КРАВЦОВ

Дніпродзержинський державний технічний університет, м.Дніпродзержинськ, Україна

Авторське резюме

У статті автор наводить теоретичне узагальнення з метою визначення феномена соціальної реальності в контексті історико-філософського дискурсу, що знаходить свій вияв у здійсненні нових підходів до аналізу соціальної реальності, а також комплексного осмислення соціального кризису призму трансформацій у системі складових суспільства. На думку автора це дає можливість запропонувати комплементарну концепцію соціальної реальності, у межах якої суспільство подається як особливий вимір буття людини. Дослідження соціальної реальності як предмет філософської рефлексії автором представлено як наявність якоїсь соціальної об'єктності, яка одночасно є умовою і полем діяльності людини, як будь-якого іншого соціального суб'єкта. Поняття реальності володіє величезною пояснювальною силою, звернення до нього знання на кожному новому етапі розвитку абсолютно закономірно. Автор помагає, що сучасне соціальне знання зосереджується на комунікації, діалозі інтерсуб'єктивності, де досягаються ідентичність і самоідентичність особи, оскільки в них важливий не успіх, а пошук взаєморозуміння між різними соціальними суб'єктами.

Ключові слова: трансформації суспільства; нова соціальна онтологія; сенс і значення поняття реальності у філософії і науці нового часу; Г. Гегель про філософський пошук «реальності»; класична парадигма соціуму; феноменологія, як суб'єктизована соціальна онтологія; некласична і постнекласична соціальна теорія

Historical and philosophical discourse phenomenon of social reality

Y.S. KRAVTSOV

Dneprodzerzhinsk state technical university, Dneprodzerzhinsk, Ukraine

Abstract

In the article the author gives a theoretical generalization to determine the phenomenon of social reality in the context of historical and philosophical discourse, is reflected in the implementation of new approaches to the analysis of social reality, as well as comprehensive understanding of social transformations through the prism of the system components of the society. According to the author this makes it possible to offer a complementary vision of the social reality in which society is represented as a special dimension of human existence. The study of social reality as an object of philosophical reflection, the author presented as having some sort of social objectivity, which is both a condition and a field of human activity, like any other social subject. The concept of reality has enormous explanatory power, appeal to him knowledge at each new stage of development is absolutely natural. The author believes that modern social knowledge focuses on communication, dialogue intersubjectivity, which is achieved identity and self-identity of the individual, because they are not important success, and the search for mutual understanding between the different social acts.

Keywords: transformation of Society; a new social ontology; meaning and concept of reality in philosophy and science of modern times; G. Hegel's philosophical search «reality»; the classic paradigm of society; phenomenology as sub'jectical social ontology; postnonclassical and non-classical social theories

Историко-философский дискурс феномена социальной реальности

Ю.С. КРАВЦОВ

Днепродзержинский государственный технический университет, г. Днепродзержинск, Украина

Авторское резюме

В статье автор приводит теоретическое обобщение с целью определения феномена социальной реальности в контексте историко-философского дискурса, находит свое выражение в осуществлении новых подходов к анализу социальной реальности, а также комплексного осмысления социального сквозь призму трансформаций в системе составляющих общества. По мнению автора это дает возможность предложить комплементарную концепцию социальной реальности, в рамках которой общество представляется как особое измерение бытия человека. Исследование социальной реальности как предмета философской рефлексии автором представлено как наличие какой-то социальной объективности, которая одновременно является условием и полем деятельности человека, как любого другого социального субъекта. Понятие реальности обладает огромной объяснительной силой, обращение к нему знания на каждом новом этапе развития абсолютно закономірно. Автор помагає, что современное социальное знание сосредотачивается на коммуникации, диалоге интерсуб'єктивності, где достигаются идентичность и самоидентичность личности, поскольку в них важен не успех, а поиск взаимопонимания между различными социальными субъектами.

Ключевые слова: трансформации общества; новая социальная онтология; смысл и значение понятия реальности в философии и науке нового времени; Гегель о философском поиске «реальности»; классическая парадигма социума; феноменология, как субъективизированная социальная онтология; неклассическая и постнеклассическая социальная теория

© Ю.С. Кравцов, 2016

Постановка проблеми. У процесі трансформації сучасного українського суспільства відбувається докорінна зміна ролі соціальної філософії, однією з фундаментальних суспільних засад якої є освоєння нових підходів до аналізу соціальної реальності.

Хід розвитку наукового знання і його методології показує, що поступово, від сторіччя до сторіччя, в процесі накопичення знань та вдосконалення методології закономірно змінюються і об'єкт, і суб'єкт пізнання, а також його методологічний інструментарій. Необхідність переходу до нової соціальної онтології пов'язана не тільки з розповсюдженням постнекласичних ідей. Передумови для такого переходу склалися в попередні періоди розвитку науки і соціального знання.

Аналіз досліджень і публікацій. Звернення до концепту соціальної реальності можна констатувати як одну з тенденцій сучасних досліджень методологічного рівня. Серед зарубіжних філософів і соціологів до нього виявляють інтерес передусім представники феноменологічної соціології (П. Бергер, Т. Лукман, П. Бурдьє), феноменологічної герменевтики (П. Рікер), комунікативної філософії (К.-О. Апель, Ю. Габермас), прагматизму (Р. Рорті, Дж. Ролз) та інших.

Онтологічна проблема соціальної реальності як предмет філософського осмислення виходить на перший план тоді, коли виникає потреба в обґрунтуванні більш широкого методологічного бачення суспільства. В пострадянській філософсько-правовій літературі помітна тенденція обговорення проблеми правової реальності як реакції на необхідність подолання односторонності марксистського праворозуміння і обґрунтування природно-правового та інтегрального праворозуміння. Поняття правової реальності все частіше використовується в роботах філософів і юристів (І. П. Малинкової, В. А. Бачиніна, Г. І. Іконнікової, В. П. Ляшенка, С. Л. Максимова, Л. В. Полякова, І. Л. Честнова, В. В. Шкоди та ін.). Однак у них не завжди повною мірою усвідомлюється необхідність формулювання цілісної концепції соціальної реальності. Окремі аспекти проблеми соціальної реальності були висвітлені в радянській і пострадянській філософській та юридичній літературі. Серед них, зокрема:

– філософське осмислення ціннісно-нормативної реальності (Т.О. Алексєєва, В.П. Андрющенко, В. С. Бакіров, І. В. Бичко, Є. К. Бистрицький, Є. Р. Борінштейн, Н.А. Бусова, О. Г. Дробницький, А. М. Єрмоленко, К. К. Жоль, В. В. Льїн, А. І. Кавалеров, М. С. Конох, О. М. Кривуля, В. О. Любовиков, А. М. Лой, О. Ф. Плахотний, М. В. Попович, С. В. Пролеєв, О. П. Пунченко, М. І. Романенко, Л. А. Ситниченко, Е. Ю. Соловйов, Ж.Ж. Токовенко, О. В. Халапсіс, Н. Ф. Цибра, С. В. Шевцов, В. В. Шкода та ін.);

– трансформаційні процеси в посттоталітарних суспільствах (О. Г. Данильян, В. М. Селіванов) та інші аспекти, які певною мірою створюють підґрунтя для відповідних узагальнень.

Таким чином, можна констатувати наявність нагальної потреби і можливості формулювання цілісної концепції соціальної реальності з точки зору нової онтології – нової раціональності постмодерну, що репрезентує її як особливий вимір людського буття, і відсутність у вітчизняній науці спеціального дослідження цієї проблеми.

Мета дослідження. Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу історико-філософського дискурсу феномена соціальної реальності, що змінюється, сформулювати і обґрунтувати соціально-філософську концепцію зміни соціальної реальності в умовах посттоталітарних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, охопили всі сфери життєдіяльності людини, проникаючи в її свідомість, повсякденне життя, у переконання, ламаючи при цьому моральні принципи, ідеали, інтереси, потреби, нарешті всю систему цінностей. І хоча термін «трансформація», який латинською «*transformatio*» перекладається як «перетворення», «перебудова», «реформування», тобто позначає досить спокійний і мирний процес, у реальності ж він проходить, як усі ми сьогодні бачимо, досить гостро, суперечливо, іноді з важкими ускладненнями як для окремого індивіда, так і для суспільства в цілому. Трансформація включає компоненти модернізації, постмодернізації, традиційного відступу. Таке поєднання здавалося б несумісних процесів без категорії «трансформація суспільства» виглядало б еkleктичним, механістичним, якби трансформація розглядалась би незалежно від глобалізації [5, с.48].

Філософські погляди на соціальну реальність історично розвивалися у декількох напрямках. По-перше – це напрям з'ясування проблеми реального існування двох соціальних субстанцій, по-друге – напрям вироблення уявлення про методи конституювання соціальної реальності.

Перший напрям з'ясовує проблеми реального існування двох соціальних субстанцій: суспільства (об'єкта) і особи (суб'єкта), причому довгий час під кутом їх зіставлення. Ці точки зору на соціальну реальність отримали у С. Л. Франка назви: «універсалістської» (суспільство у цьому випадку є вичерпною сукупністю вхідних в його склад індивідів) і «сингуларістської» (атомістичної) – тут єдиною реальністю є соціальний атом, тобто людина [10, с. 38]. Свій початок витоки обох переконань беруть із Стародавньої Греції. Універсалістський характер носять соціально-філософські погляди Платона й Аристотеля. Так,

Платон порівнює суспільство з «великою людиною», яка є самостійною реальністю, що має свою гармонію. Держава виникає остільки, оскільки будь-який з громадян не є автархічним та самодостатнім і потребує допомоги багатьох інших. Платон говорить про залежність від матеріальних чинників (їжі, одягу, житла), від послуг тих людей, які повинні охороняти і захищати поліс від тих, хто уміє практично управляти. На думку Аристотеля, не суспільство похідне від людини, а, навпаки, людина залежить від суспільства. У роботі «Політика» він відзначає: «Держава існує за природою і за природою передре кожній людині; оскільки остання, опинившись в ізольованому стані, не є істотою самодостатньою, то її відношення до держави таке ж, як відношення будь-якої частини до свого цілого» [1, с. 379].

Універсалістичним по суті є Середньовічний християнський світогляд. В основі його є уявлення про «Град божий» і «Град земний». Відповідно до Августина Блаженного, два різновиди любові породжують два гради: любов до себе, аж до презирства до Бога, народжує земний град; любов до Бога, аж до повного самозабуття, народжує град небесний. Перша підносить саме себе, друга – Бога. Перша шукає людську славу, друга спрямована до вищої слави Бога. Бог як вища реальність – це перший шар, другий шар реальності утворюють люди, що живуть з Богом. Разом вони утворюють «Град небесний». В науці Нового часу (XVII ст.), коли відбулася перша наукова революція (Г. Галілей, М. Коперник, І. Кеплер, І. Ньютон та інші), елементами, фактами науки почали визнаватися не будь-які чуттєво сприймані події, а факти особливі, такі, що тлумачать (які піддаються інтерпретації). Слід звернути увагу на те, що світ у відповідній класичній картині світу представлявся як сукупність атомів (речових, конкретних і окремих), що існують у порожньому просторі поряд з людиною. Особливо на те, що людина і світ – це як би дві різні речі (людина і світ), дві незалежні одна від одної реальності. У науковій картині реальності класичного природознавства факти і елементи реальності речові і субстанціональні, вони відокремлені не тільки від суб'єкта, але і один від одного.

І головне, що у результаті першої наукової революції сама наукова діяльність перестала бути вотчиною еліти споглядальників і перетворилася на доступне будь-якій освіченій людині рутинне експериментування з якими-завгодно матеріальними предметами. Новий час приніс значні успіхи у пізнанні природної основи людини. З'являється нова наука – філософська антропологія. Засновник теорії філософської антропології М. Шелер у своїй книзі «Положення людини в космосі» (1929 р.) – представив широку програму пізнання людини у всій повноті її буття. Значну увагу

М. Шелер звертає на біопсихічний світ, мова йде про особливе становище людини серед живих істот. Самостійна біологічна концепція виникає у процесі розвитку антропологічних ідей. Її представник А. Гелен стверджує те, що людина виступає як біологічно незавершена істота (у неї бракує інстинктів) і, отже, вона не закріплена в тваринно-біологічній організації; перед нею виникає необхідність шукати відмінні від тварин засоби відтворення соціального життя. Дія, культура і співтовариство – ось що відрізняє людину від тварин. «Те, що людина створює культуру, відрізняє її від будь-якої тварини і одночасно її визначає... Немає тварин, що живуть передбачливою діяльною зміною стихійної природи, немає тварин, що мають моральність і дисципліну» [6, с. 164]. Положення про біоантропологічну зумовленість культурних форм знаходить у А. Гелена прояв в трактуванні соціального життя як епіфеномена вітальних підстав, в побудові плюралістичної етики, яка розглядає етичну поведінку з двох сторін, – біологічної (а тому із застосуванням специфічних біологічних категорій) і культурно-історичної (тобто з урахуванням духовності людини). Таким чином, з моменту виникнення філософської антропології в соціально-філософському знанні затверджується, в тій або іншій формі, уявлення про наявність двох соціальних реальностей, якими є, з одного боку, будь-який різновид соціальності, з іншого боку, людська індивідуальність. Мета розуміння умов, при яких став можливим перехід від розуміння зовнішнього світу як сукупності речей до погляду на світ як на реальність обумовлена еволюцією сенсу і значенням поняття реальності у філософії і науці нового часу, коли реальність з фізичної «перетворилася» на багатошарову, а потім верхній шар – соціальна реальність – завдяки сучасній оцінці ролі мови у формуванні картини світу, придбала статус граничної або справжньої реальності.

Найбільш значного розвитку поняття «соціальної реальності» набуло в роботах Г. Гегеля. Його аналіз порушує хронологію і може розглядатися як основа з тієї причини, що саме вчення Г. Гегеля є тим вузловим пунктом, де сходяться разом усі необхідні нам шляхи філософського пошуку «реальності». Кажучи інакше, ми не ставимо перед собою завдання дати всебічний розгляд історії «реальності» в різних напрямках філософської думки. Ми спробуємо виявити ті аспекти, які мають безпосереднє відношення до теми нашого дослідження. Так Г. Гегель, роздумуючи про «реальність» і абсолют, писав наступне: «Розглядаючи термін «реальність», слід торкнутися колишнього метафізичного поняття Бога, з якого виходив, перш за все, так званий онтологічний доказ буття Бога, Бога визначали як сукупність всіх реальностей, і про цю сукупність мовилося, що вона

не містить у собі ніякої суперечності, що жодна з реальностей не знімає іншу; бо реальність слід, мовляв, розуміти лише як деяку досконалість, як щось афірмативне, що не містить ніякого заперечення. Отже, реальності не протилежні і не суперечать одна одній» [4, с. 89]. Розвиваючи свою думку про реальність, Г. Гегель визначає наступне: по-перше, реальність не є чистою ідеальністю або абстракцією, вона має якусь визначеність; по-друге, реальності властива єдність протилежностей, усунення однієї з яких руйнує реальність як таку. «Реальність, як її беруть в указаній вище дефініції Бога, тобто реальність як визначена якість, виведена за межі своєї визначеності, перестає бути реальністю; вона перетворюється на абстрактне буття; Бог як чисто реальне у всьому реальному або як сукупність всіх реальностей так само позбавлений визначення і змісту, як і порожнє абсолютне, в якому все є одне» [4, с. 91].

Першим значущим кроком у цьому напрямі можна вважати виникнення самої ідеї соціального порядку в науці XVII століття. В класичній парадигмі соціум представлений у вигляді об'єктивної стандартизованої реальності, що стоїть «над» природою й індивідами, і де виключаються випадковість, непередбачуваність і безповоротність. Методологічні установки класичного розуму складала переконаність в тому, що світ соціальний підкоряється тим же законам, що і світ природи, і в ньому немає ніякої специфіки, що легітимізує відособлення соціальних наук. Суб'єктом дії був не індивід, а суспільство, оскільки ролева поведінка мислилася повністю незалежно від даної конкретної особи, типовою в рамках даного соціального інституту. Включення індивіда в соціум ставало можливим через формування особи як соціального утворення. Індивід тим самим зводився до індивідуалізованого соціального. Поворот до індивіда став очевидним з виникненням феноменології, яка, акцентуючи увагу на життєвому світі людини, здійснює перехід до суб'єктивізованої соціальної онтології.

В XX столітті питання соціальної реальності не втрачає своєї актуальності. Це поняття стає більш чіткішим, але, як ми вже відмічали раніше, спроби дати дійсно чітке визначення реальності залишаються безрезультатними. Це обумовлюється тим, що достатньо складно дати кількісну характеристику таким поняттям, як доброта, благородство, привітність тощо або якість художнього твору. І це, швидше за все, свідчить не стільки про недостатню чіткість понять, скільки про об'єктивну невизначеність характеристик, які вони позначають. Специфіка соціальних об'єктів така, що вони не піддаються визначенню фізичними та математичними поняттями, поняття, які відображають їх, в значній мірі повинні володіти гнучкістю.

Спробу розглянути питання про якість і

кількісну визначеність соціальної реальності ми бачимо у Н. Вінера. В роботі «Я – математик» він різко критикує тенденцію економічної науки абсолютизувати математичні методи в економічних дослідженнях, звертаючи увагу на те, що «неможливо приписувати значення точних величин тому, що в самій дійсності такою точністю не володіє» [2, с. 248]. «Крім кількісної відмінності, – писав Н. Вінер, – існує ще якісна відмінність. Перевага людини полягає в її гнучкості, в її умінні працювати з неточними ідеями... Перевага машини – в швидкості і точності» [3, с. 81].

В кінці XIX – поч. XX ст. індивідуальне буття людини стає «центром тяжіння» різних напрямів філософії («філософії життя», герменевтики, екзистенціалізму, персоналізму), під впливом яких виникають нові і трансформуються класичні соціальні теорії. Логічним схематизмом позитивізму протиставляються інтуїтивні способи збагнення життя, через які людина стає суб'єктом життя, творцем культурно-історичної реальності (Ф. Ніцше, В. Дільтей, А. Бергсон, Р. Зіммель, О. Шпенглер та інші). М. Гайдеггер, розвиваючи феноменологічні установки, розробляє «фундаментальну онтологію», в якій піднімає питання про онтологічний статус індивіда, історизм людського буття. Ж.-П. Сартр створює «феноменологічну онтологію», виявляючи інтенції суб'єктивності і суб'єктивного вибору, відстоюючи відповідальність людини за свої дії.

Отже, в постнекласичній картині світу поступово відходять на задній план ідея істинності пізнання та ідеали «ціннісно-нейтрального» дослідження.

Якщо в класичному типі раціональності за дужки виноситься все, що відноситься до суб'єкта і засобів його діяльності, а в некласичному типі раціональності реалізується установка на відносність істинності знань, то постнекласичний тип раціональності вимагає обліку не тільки засобів і процедур пізнання, але ціннісно-цільових установок суб'єкта пізнавальної діяльності. Особливістю сучасного етапу розвитку методології наукового знання є те, що соціальне знання зосереджується на комунікації, діалозі інтерсуб'єктивності, де досягаються ідентичність і самоідентичність особи, оскільки в них важливий не успіх, а пошук взаєморозуміння між різними соціальними суб'єктами [8, с. 223]. Логіка розвитку наукового знання – це тільки один бік процесу розвитку духу. Чималий інтерес філософів до «постнекласичної метафізики», яка є швидше проектом, ніж концептуалізованою і методологічно оформленою сферою знання. І тим не менш, на наш погляд, є сенс подальшого розгляду цього проекту як того, що найбільш відповідає сучасній дійсності, й більше того, як такого, що є обґрунтованим логікою історико-філософського розвитку уявлень про соціальну реальність [9, с. 56].

На наш погляд, соціальну реальність можна визначити як екзистенціальний продукт людської діяльності, оскільки соціальна реальність інтерсуб'єктивна і конституційована учасниками діяльності, вона екстерналізується як та, що існує поза ними та незалежно від них, тобто знаходить деяку міру об'єктивної фактичності. Зрозуміло, отримання соціальним світом властивостей фактичності (предметної) не робить його подібним до світу природи [7, с.76].

Висновки. Таким чином, проблема соці-

альної реальності – складна й багатопланова проблема, в аналізі якої знаходять точки зіткнення різні науки (як гуманітарної, так і природничо-наукової спрямованості). Істотною ознакою соціальної реальності є поєднання об'єктів, що мають чіткі межі (природні об'єкти, предмети матеріальної культури), і об'єктів ментального порядку, що мають «розмиті» контури. Ми зробили спробу розкрити це. Можливо, що даний напрям соціально-філософського аналізу підштовхне до активізації досліджень у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Аристотель. Политика. Соч. в 4 т. / Аристотель —Т.4. — М. — 1983. — 830 с.
2. Винер Н. Кибернетика и общество / Винер Норбарт. — М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. — 158 с. — (Нелинейные задачи в теории случайных процессов).
3. Винер Н. Право и коммуникация / Норбарт Винер — СПб. : Издательство Питер, 2001 — С. 103-109. — (Человек управляющий).
4. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. — Спб., 1997. [Сайт библиотеки Института философии РАН: www.philosophy.ru].
5. Гедікова Н. П. Особливості сучасного процесу системної трансформації українського суспільства / Наталя Пилипівна Гедікова // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — Одеса - 2014. — №1 (59).
6. Гелен А. О систематике антропологии. // Проблема человека в западной философии: Переводы. М.: Прогресс, 1988. — С.151-201.
7. Кравцов Ю.С. Соціальна реальність у контексті правової освіти: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец.09.00.01 / Ю.С Кравцов — Одеса, 2014. — 405 с.
8. Ільїн В. В., Кремень В. Г., Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. — К: Педагогічна думка, 2012. — 368 с.
9. Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Образование в системе философских ценностей: Монография / О.П. Пунченко, Н. О. Пунченко. — Одесса: Печатный дом, Друк Південь, — 2011. — 506 с.
10. Философская энциклопедия – М.: Политпросвещение, 1967, т. 4, — 874 с.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2016

REFERENCES:

1. Aristotel, 1983. Politika. [Policy]. Moscow (in Russian).
2. Viner, N., 1961. Kibernetika i obschestvo [Cybernetics and Society]. Izd-vo inostrannoy literatury, Moscow (in Russian).
3. Viner, N., 2001. Pravo i kommunikatsiya [Law and Communication]. Izdatelstvo Piter, SPb. (in Russian).
4. Gegel, G. V. F., 1997. Nauka logiki [Science of Logic]. Spb. (in Russian).
5. Hedikova, N. P., 2014. Osoblyvosti suchasnoho protsesu systemnoyi transformatsiyi ukrains'koho suspil'stva [Features modern process of systemic transformation to the Ukrainian society]. «Perspektyvy». Sotsial'no-politychnyy zhurnal 1 (59), Odesa (in Ukrainian).
6. Gelen, A., 1988. O sistematike antropologii [On the taxonomy of Anthropology]. Problema cheloveka v zapadnoy filosofii: Perevody. Progress, Moscow (in Russian).
7. Kravtsov, Yu.S., 2014. Sotsial'naya real'nist' u konteksti pravovoyi osvity: dys. na zdobuttya nauk, stupenya d-ra filoz. nauk : spets.09.00.01 [Social reality in the context of legal education]. Odesa (in Ukrainian).
8. Il'yin, V.V., Kremeny, V.H., 2012. Synerhetyka v osviti: kontekst lyudynotsentryzmu: monohrafiya [Synergetics in Education context Humanocentrism: monograph]. Pedagogichna dumka, Kiev (in Ukrainian).
9. Puchenko, O.P., Puchenko, N.O., 2011. Obrazovanie v sisteme filosofskikh tsennostey: Monografiya [Education system of philosophical values: a monograph]. Pechatnyiy dom, Druk Pivden, Odessa (in Russian).
10. Filosofskaya entsiklopediya [Philosophical Encyclopedia]. 1967. Politprosveschenie, Moscow (in Russian).

Кравцов Юрій Сергійович – доктор філософських наук, професор
 Дніпродзержинський державний технічний університет
 Адреса: 51918, м.Дніпродзержинськ, вул. Дніпробудівська, 2
 E-mail: kravtsovyuri@yandex.ru

Kravtsov Yuriy S. – doctor of philosophical sciences, Full Prof.
 Dneprodzerzhinsk state technical university
 Address: 2, Dniprobudivska Str., Dneprodzerzhinsk, 51918, Ukraine

Кравцов Юрий Сергеевич - доктор философских наук, профессор
 Днепродзержинский государственный технический университет
 Адрес: 51918, г. Днепродзержинск, ул. Днепростроевская, 2